

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ, KYOTO PROTOKOLÜ VE TÜRKİYE

Gözde SEVİLMİŞ

Bugün küresel ölçekte karşılaştığımız en önemli problemlerden biri iklim değişikliğidir.

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) tarafından yürütülen bilimsel çalışmalar, küresel iklim değişikliğinin dünya ve insanlar için geri döndürülemez sonuçlara yol açmaması için küresel ısınmanın 2°C'nin üstüne çıkmaması gerektiğine dikkat çekiyor.

Küresel ortalama yüzey sıcaklığı ise son yüzyılda 0,74°C arttı.

Sıcaklıklardaki artışlar özellikle son yıllarda artan felaketleri de beraberinde getirmekte.

ABD tarihindeki en yıkıcı ve ölümcül kasırga olan Katrina Kasırgası, Güney Asya'da, Meksika'da ve Afrika'daki milyonlarca insanı etkileyen seller, Bangladeş'de binlerce insanın hayatına mal olan Sidr Kasırgası bu felaketlerden yalnızca birkaçı.

İnsan faaliyetleri sonucu atmosferde artan sera gazları oranı, sera etkisine yol açmakta ve küresel ısınmaya sebep olmaktadır.

Bu gazlar atmosferde birikerek atmosferin kimyasal özelliklerini etkilemekte uzun vadede ise sera etkisi yüzünden küresel ölçekte iklim değişikliğine sebep olmaktadır.

Sera gazı emisyonlarındaki artışla birlikte küresel ortalama yüzey sıcaklıklarında artışlar olmakta ve bu durum küresel ısınma olarak ifade edilmektedir. Bunun en önemli sebebi ise atmosferde sera etkisi yapan karbondioksit ve metan gibi sera gazı emisyonlarındaki hızlı artıştır.

Artışın nedeni ise insan.

Günümüzde bilim adamları kuraklık, seller ve olağanüstü hava koşulları konusunda sürekli olarak uyarılarda bulunuyorlar.

Kar örtüsünün, kara ve deniz buzullarının erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi, iklim kuşaklarının yer değiştirmesi, şiddetli hava olaylarının, taşkınların ve sellerin daha sık oluşması ve etkilerinin kuvvetlenmesi, kuraklık, çölleşme, salgın hastalıklar, tarım zararlıları gibi, insan yaşamını, sosyoekonomik sektörleri ve ekolojik sistemleri doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilecek önemli sonuçların olacağını öngörüyorlar.

Bunların çoğunu, özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren yaşamaya başladık.

Çözüm için herhangi bir adım atmamanın bedeli ise oldukça ağır. Zira 2050 yılına kadar iklim değişikliği ile ilgili hiçbir şey yapmamanın dünyanın 4-6 °C ısınmasına yol açacağı ve bu durumun kuraklık, ormansızlaşma, çölleşme, susuzluk, tayfun, sel gibi doğal felaketlerin artmasına bağlı olarak küresel ekonominin yıllık yüzde 5 oranında küçülmesine neden olacağı öngörülmektedir.

Bu konuda ülkelerin ortak hareket edebilmesi için **Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS)** 1992 yılında Rio’da yapılan Çevre ve Kalkınma Konferansında kabul edilmiş olup yürürlüğe ise **21 Mart 1994** tarihinde girmiştir.

Küresel ölçekte çözüm getirme çabası taşıyan bu sözleşmenin nihai amacı ise; **“atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üzerindeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurma.”**

Bu nedenle sözleşme kapsamında, tüm taraflar sera gazı salımları, ulusal politikalar ve en iyi uygulamalar ile ilgili bilgileri toplamak ve paylaşmakla yükümlüdür.

Bugün **194 tarafı** ile neredeyse evrensel bir katılıma ulaşılmış olan sözleşme ile insan kaynaklı sera gazı emisyonlarının, iklim sistemi üzerindeki olumsuz etkisinin bertaraf edilmesi ve bu sera gazı emisyonlarının 1990 yılı seviyesinde tutulması amaçlanmaktadır.

Sözleşmenin EK-I ülkeleri, sera gazı salımlarının azaltılmasına yönelik politika ve önlemlerde öncü rol oynayacaktır. EK-II ülkeleri ise teknoloji transferi ve finansman konularında Gelişmekte Olan Ülkelere destek verecek “Gelişmiş Ülkeleri” göstermektedir.

Tablo 1: Sözleşme ve Protokol Kapsamında Ülkelerin Sınıflandırılması ve Sorumlulukları

	Listeler	Ülkeler	Sorumluluklar
İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi	Ek-I	OECD, AB, Pazar ekonomisine geçiş sürecindeki ülkeler	Emisyon Azaltımı
	Ek-II	OECD, AB-15 ülkeleri	Ek-I Dışı ülkelere teknoloji transferi ve mali destek sağlamak
	Ek-I Dışı	Diğer ülkeler (Çin, Pakistan, Meksika, Brezilya vb.)	Yükümlülükleri yok.
Kyoto Protokolü	Ek-B	Ek-I ülkeleri	2008-2012 arası dönem için 1990 yılı seviyesine göre sera gazı emisyonlarında %5 azaltım

1992 yılında Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) üyesi olması nedeniyle Türkiye, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi 1992 yılında kabul edildiğinde gelişmiş ülkeler ile birlikte Sözleşme’nin EK-I ve EK-II listelerine dahil edilmiştir.

Sözleşmenin maksadını ve genel prensiplerini desteklemekle birlikte sözleşmedeki bu haksız konumundan dolayı Türkiye, sözleşmeye hemen taraf olmamış ve konumunu değiştirmek için uzun bir süre mücadele vermiştir.

Yoğun çabalar neticesinde, 2001 yılında Marakeş'te gerçekleştirilen 7. Taraflar Konferansı'nda (COP-7) "Sözleşmenin Ek-I listesinde yer alan diğer taraflardan farklı bir konumda olan Türkiye'nin özel koşulları tanınarak, isminin EK-I'de kalarak EK-II'den silinmesi" yönünde alınan kararın ardından, **Türkiye 24 Mayıs 2004'te 189. taraf olarak Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine katılmıştır.**

Sözleşme'nin **Kyoto Protokolü**'yle ise 2008-2012 dönemi için yükümlülükler düzenlenmiştir.

İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü, bir yandan insan kaynaklı sera gazı salımlarını sınırlandırmaya ve azaltmaya yönelik yasal düzenlemeler getirirken, bir yandan da, uluslararası ticaret, teknoloji ve sermaye hareketleri konusunda giderek etkin olmaya başlamıştır.

Japonya'nın Kyoto şehrinde kabul edildiği için "Kyoto Protokolü" olarak anılan protokolün uluslararası geçerlilik kazanması için **önkoşul, global anlamda sera gazı emisyonunun % 55'ine tekabül eden ve en az 55 ülkenin bu yükümlülük altına girmesi idi.**

Bu nedenle protokolün yürürlüğe girebilmesi için protokolü imzalayan ülkelerin dünya ikliminde sera etkisi yaratan emisyon toplamının % 55'ini aşması gerekmektedir.

Bu gereklilik Rusya'nın onayıyla yerine getirilmiş olup protokol uluslararası işlerlik kazanmıştır.

Bugün itibariyle Ek I ülkeleri, toplam sera gazı emisyonunun %63,7'sinden sorumludurlar.

1997 yılında imzaya açılan Kyoto Protokolü, 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiş olup halihazırda protokole **192 ülke taraf** olmuştur.

Protokol, **sınırlanan sera gazları ve kaynaklandığı sektörlerin yer aldığı Ek-A listesi** ve **ülkelerin sayısal emisyon azaltma taahhütlerinin yer aldığı Ek-B listesi** olmak üzere iki adet ek liste içermektedir.

Protokolün hedefi, Protokolün Ek-B listesinde yer alan ülkelerin, toplam sera gazı emisyonlarını ilk yükümlülük dönemi olan 2008-2012 döneminde, temel yıl olarak alınan 1990 yılı seviyesinin en az % 5 altına indirmesini taahhüt etmeleri ve bunların gerçekleşmesini sağlamaktır.

Bu süreçte Türkiye, 5386 Sayılı Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine Yönelik Kyoto Protokolüne Katılmamızın Uygun Bulduğuna Dair Kanun'un 5 Şubat 2009'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce kabulü ve 13 Mayıs 2009 tarih ve 2009/14979 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nın ardından, katılım aracının

Birleşmiş Milletlere sunulmasıyla **26 Ağustos 2009 tarihinde Kyoto Protokolü'ne taraf** olmuştur.

Protokolün kabul edildiği tarihte Türkiye'nin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine taraf olmamasından dolayı Türkiye, EK-I Taraflarının sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüklerinin tanımlandığı Protokol EK-B listesine dâhil edilmemiştir.

Bu nedenle, **Protokol'ün 2008-2012 yıllarını kapsayan birinci yükümlülük döneminde Türkiye'nin herhangi bir sayısallaştırılmış salım sınırlama veya azaltım yükümlülüğü bulunmamaktadır.**

Sözleşmeden farklı olarak Protokolün getirdiği yükümlülükler daha ağır olup Protokole imza atmış olmasına rağmen uymayan ülkelere para cezası öngörülmektedir.

Protokolün nihai amacı, en az maliyetle insan faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazı emisyonunu azaltmak olduğu için Protokolde, emisyon ticareti, ortak yürütme mekanizması ve temiz kalkınma mekanizması gibi esneklik mekanizmaları yer almaktadır.

Tablo 2: Kyoto Protokolü'nün Esneklik Mekanizmaları

Esneklik Mekanizmaları	Katılan Ülkeler		Geçerli Karbon Birimi	Başlangıç Tarihi
	Karbon Alıcı	Karbon Satıcı		
Emisyon Ticareti	Ek B Ülkeleri	Ek B Ülkeleri	Ayrılmış Miktar Birimi	2007
Ortak Yürütme Mekanizması	Ek B Ülkeleri	Ek B Ülkeleri	Emisyon Azaltma Kredisi	2005
Temiz Kalkınma Mekanizması	Ek B Ülkeleri	Ek I Dışı Ülkeler	Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi	2001

Emisyon ticareti esneklik mekanizması ile, Ek I ülkeleri arasında emisyon ticareti mümkün kılınmaktadır. Diğer bir ifade ile seragazı emisyonunu belirlenen hedeften daha da fazla miktarda azaltan bir Ek I ülkesi, gerçekleştirmiş olduğu söz konusu bu ek indirim, başka bir taraf ülkeye satabilmektedir.

Ortak yürütme mekanizması ile, emisyon hedefi belirlemiş olan bir ülke, emisyon hedefi belirlemiş diğer bir ülkede, emisyon azaltıcı projelere yatırım yaparsa, emisyon azaltma kredisi kazanır ve kazanılan bu krediler toplam emisyon azaltım hedefinden düşülür.

Temiz kalkınma mekanizması ile ise, emisyon hedefi belirlemiş bir ülke, emisyon hedefi belirlememiş az gelişmiş bir ülke ile işbirliğine giderek, o ülkede seragazı emisyonlarını azaltmaya yönelik projeler yaparsa, "Sertifikalandırılmış Emisyon Azaltma Kredisi" kazanır ve toplam hedeften düşülür.

Neticede, iklim değişikliği, her ne kadar bir çevre sorunu olarak görülüyor olsa da aslında ekonomi ve sanayi politikalarına yön veren bir unsurdur.

2012 sonrası oluşturulacak yeni iklim rejiminde ülkelerin alacağı yükümlülükler henüz belli olmamakla beraber ülkemizin de alacağı yükümlülüğün sayısal miktarı yapılacak müzakereler neticesinde ortaya çıkacaktır.

Gelecekte uygulanacak yaptırımlar açısından 2011 senesi Türkiye için çok önemli bir dönemeç. Çünkü ülkemizin toplam sera gazı emisyonlarına ilişkin karnesi pek parlak sayılmaz.

Türkiye'nin 1990 yılından itibaren toplam sera gazı emisyon miktarı sürekli artış gösterdi. Karbondioksit (CO₂) eşdeğeri olarak toplam sera gazı emisyonu, **1990 yılında 170,1 milyon ton** iken **2009 yılında 369,65 milyon tona** ulaştı.

Diğer bir ifade ile CO₂ eşdeğeri olarak 2009 yılı toplam seragazı emisyonu 1990 yılına göre **% 98 artış** gösterdi.

2009 yılı emisyonlarında en büyük paya **% 75 ile enerji kaynaklı emisyonlar** sahip. İkinci sırada **% 9 ile atık ve endüstriyel işlemler**, üçüncü sırada ise **% 7 ile tarımsal faaliyetler** yer alıyor.

Sera gazı emisyonunu azaltmaya yönelik olarak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının teşviki, enerji kullanımında verimliliğin artırılması, tasarrufun sağlanması gibi önlemlerin alınması son derece önemli.

Bunun için atılan adımlardan biri, yenilenebilir enerjinin piyasa koşullarında rekabet edebilmesi için 8 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe giren “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”.

Yeni oluşacak iklim rejiminde, ülkemizin rekabet gücünü koruması ve düşük karbonlu ekonomiye geçişi açısından, gelişmekte olan ülkelere sağlanması öngörülen teknoloji ve finansman fonlarından faydalanması son derece yararlı olacaktır.

Protokol kapsamında 2012 yılı sonrası Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirebilmesi için bu teknoloji ve finansman desteğine gereksinimi olacaktır.

Türkiye bu süreci iyi yönetebilirse iklim değişikliği ile mücadele ülkemiz için bir finansman ve istihdam kaynağı haline gelebilir.

KAYNAKLAR

- ✓ DSİ Genel Müdürlüğü, Etüd ve Plan Dairesi Başkanlığı, İklim Değişikliği Birimi, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Kyoto Protokolü ve Türkiye
- ✓ Orta ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi (REC) Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü
- ✓ T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, İklim Değişikliği ve Yapılan Çalışmalar
- ✓ TUİK, 2009 Yılı Seragazı Emisyon Envanteri
- ✓ http://unfccc.int/kyoto_protocol/items/2830.php